

CZU: 371.125

COMPETENȚELE ȘI ATRIBUTELE CONSILIERULUI ȘCOLAR

*Lilia STEGĂRESCU, doctorandă,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
din Chișinău, RM*

Abstract. *Ensuring a quality education requires the creation in educational institutions of the optimal conditions for nurturing the potential of each student. Thus, the school discovers its function of counseling in interaction with that of informing and training the human personality. In this sense, educational counseling includes the action of directing the child to the learning styles that suit him, thus satisfying his aspirations, developing all the possibilities to the maximum and ensuring him equal opportunities in the formation and development of his personality.*

An essential component of the educational counseling process is the profile of the school counselor. This article sets out the competencies and attributes of the school counselor who must be endowed with a set of knowledge, skills and attitudes from several areas of activity.

Keywords: *educational counseling, school counselor, skills, attributes.*

Sistemul educațional actual este solicitat să răspundă cât mai adecvat transformărilor societății contemporane, să le anticipeze și să pregătească subiecții educaționali pentru asimilarea lor în mod activ și creator, fiind parte componentă a acestora și știind modul în care pot fi soluționate problemele cu care se confruntă.

În acest sens, Codul Educației al Republicii Moldova, prevede exercitarea de către instituțiile de învățământ general a unui șir de atribuții, cum ar fi: asigurarea tuturor copiilor și elevilor cu educație de calitate, îngrijire și sprijin, identificarea copiilor și elevilor cu dificultăți de învățare și acordarea ajutorului și asistenței individuale necesare în procesul de învățare, asigurarea oportunității de dezvoltare personală copiilor și elevilor cu aptitudini deosebite în anumite domenii, acordarea asistenței necesare copiilor și elevilor aflați în dificultate, în colaborare cu instituțiile de asistență socială, asigurarea armonizării componentei școlare a curriculumului cu cerințele, interesele și preferințele educaționale ale copiilor și elevilor. [2, p.13]

Prin urmare, școala realizează funcția sa de consiliere în interacțiune cu cea de informare și formare a personalității umane. Consilierea educațională include acțiunea de dirijare a copilului spre stilurile de învățare care i se potrivesc, satisfăcându-i aspirațiile, dezvoltându-i toate posibilitățile la maxim și asigurându-i șanse egale în formarea și dezvoltarea personalității.

Consilierul școlar realizează sarcini în conformitate cu cerințele specifice ocupației sale:

- analizează problemele specific mediului școlar: adaptare școlară, motivație școlară, deprinderi de studiu, absentism, eșec și abandon școlar;
- observă și evaluează performanța școlară, comportamentul și dezvoltarea elevului;

- identifică problemele de natură familială (abuz, neglijare, hărțuire) care pot afecta dezvoltarea și performanța școlară a elevului;
- planifică și organizează activități de consiliere educațională individual și/sau de grup adresate elevilor;
- oferă intervenții cu caracter suportiv în situații de criză elevilor care se confruntă cu probleme specific mediului școlar: dificultăți de învățare, de adaptare școlară, absentism etc.;
- implică elevii în activități de autocunoaștere și dezvoltare personală și îi asistă în formarea și dezvoltarea deprinderilor și atitudinilor utile în luarea deciziilor legate de carieră;
- investighează caracteristicile personale relevante pentru orientarea vocațională și le analizează în raport cu opțiunile și oportunitățile educaționale și profesionale ale elevilor;
- întocmește profilul vocațional și le recomandă elevilor programe de studiu adecvate aptitudinilor, intereselor și scopurilor educaționale;
- organizează activități extracurriculare care facilitează accesul elevilor la informații relevante pentru deciziile legate de alegerea carierei (zilele carierei, vizite în instituții/organizații, invitați din diferite domenii de activitate);
- dezvoltă și implementează programe de prevenție și intervenție privind violența în școală, consumul de droguri și alcool sau alte comportamente de risc;
- recomandă și încurajează elevii și părinții acestora să solicite și să accepte asistență specializată în cazul în care se confruntă cu probleme de sănătate fizică și/sau psihică;
- selectează și aplică principii, metode și tehnici de consiliere educațională;
- colaborează cu părinții, tutorii legali și alți specialiști în educație în scopul adaptării programei la nevoile elevului, precum și a soluționării problemelor școlare, comportamentale sau de altă natură.

O componentă esențială a procesului de consiliere educațională o reprezintă personalitatea consilierului care iese în evidență în toate sistemele teoretice ca fiind cel mai important mecanism în procesul de consiliere. Analizând opiniile cercetătorilor în domeniu, am identificat profilul profesional al consilierului școlar pe care îl expunem în continuare.

Astfel, celebrul psihanalist englez de origine maghiară Balint M. (1957) a remarcat faptul că consilierea nu este cunoaștere teoretică, ci abilități de personalitate. Freud S., fiind întrebat despre criteriile de succes ale consilierului, a răspuns că el nu trebuie să aibă o educație medicală, ci spirit de observație și capacitatea de a pătrunde în sufletul clientului.

Reprezentantul psihologiei umaniste Rogers S. (1961) susține că teoria și metodele consilierului sunt mai puțin importante decât implementarea rolului său. [6, p.16]

Potrivit lui Patterson L. și Emsberg S., consilierii eficienți cu rezultate bune în activitate sunt acei care cunosc psihologia personalității, înțeleg comportamentul clienților, gândesc sistemic, știu să identifice paternurile comportamentale ale clienților, precum și să acționeze în direcția modificării acestora atunci când este necesar, sunt pricepuți în a-i ajuta pe alții, relaționează empatic, inspiră clienților sentimente de încredere, își iubesc meseria, își conștientizează propriile limite și competențe, dovedind o bună cunoaștere de sine [8, p. 67].

Степанова Л. Г. susține ideea că unui consilier îi sunt necesare o serie de trăsături de personalitate, grupate în mod convențional în calități:

- capacitatea de a înțelege proprietățile și caracteristicile interne ale unui consiliatului, pătrunderea în lumea lui spirituală, intuiția psihologică bazată pe erudiție și orientare umanistă;
- empatie, compasiune, bunătate și respect față de o persoană, disponibilitatea de a ajuta;
- capacitatea de a reflecta, analiza comportamentul consiliatului, asociat cu interesul pentru propria personalitate și personalitatea altor persoane;
- capacitatea de a se gestiona și procesul de comunicare, capacitatea de a fi atent, de a asculta și de a auzi, de a stabili contactul, de a avea simțul umorului.

May R. consideră că empatia este calitatea fundamentală în asigurarea unei consilieri de succes, de rând cu empatia, mai evidențiază și alte caracteristici ale unui consilier cum ar fi: capacitatea de a atrage oamenii către sine, conștientizarea limitelor nevrotice interne, curajul de a accepta eșecul și propria imperfecțiune, capacitatea de a se bucura nu numai de obiectivele atinse, ci și de procesul vieții în sine, de a arăta interes pentru oameni de dragul lor și nu doar în numele unor valori superioare. Yalom I. consideră că o calitate importantă a unui consilier este conștientizarea și recunoașterea propriilor greșeli. Analiza activității profesionale a consilierului i-a permis lui Кочюнас Р. să includă următoarele calități în modelul de personalitate al unui consilier eficient:

1. **Autenticitate** (autenticitate, sinceritate). Un consilier autentic își permite să nu știe răspunsul la toate întrebările, poate vorbi despre experiența sa, își manifestă adevărul sine atât în reacțiile sale imediate, cât și în comportamentul său în general.
2. **Deschidere către propria experiență**. Consilierul este capabil să promoveze schimbarea pozitivă a clientului numai atunci când își manifestă toleranță față de toată varietatea reacțiilor sale emoționale.
3. **Dezvoltarea autocunoașterii**. Cu cât consilierul se cunoaște și se înțelege mai bine, cu atât își va înțelege mai bine clientul, cu atât va avea mai mult posibilitatea de a alege diferite moduri de rezolvare a diferitor situații de viață.
4. **Puterea personalității (egoul puternic)**. Consilierul face o alegere, înțelegându-și atât sentimentele și dorințele, cât și normele sociale, valorile, factorii socio-culturali, cerințele de mediu.
5. **Toleranță la incertitudine**. Consilierul are nevoie de încredere în sine în situații de incertitudine, deoarece este imposibil să prevadă cu ce client și situație se va confrunta.
6. **Acceptarea responsabilității personale**. Consilierul este responsabil pentru acțiunile sale.
7. **Profunzimea relațiilor cu alte persoane**. Este foarte important ca consilierul să distingă relațiile personale și cele profesionale.
8. **Stabilirea obiectivelor reale**. Încă de la început, consilierul trebuie să fie conștient de existența limitelor, atât obiective, legate de mediul extern, cât și subiective, legate de personalitatea clientului.

Modelul de personalitate al unui consilier eficient conform opiniei lui Олифирoвич Н. И. include următoarele calități:

- **identitate profesională și personală**. Identitatea este cea care permite individului să ofere integritate, identitate și certitudine. Consilierul trebuie să știe cine este, cine poate deveni, ce își dorește de la viață, ce este cu adevărat important pentru el;

- **evaluarea altor persoane.** Activitatea de evaluare nu este cea principală în activitatea unui consilier (spre deosebire de profesor). Este important să se facă acest lucru fără judecată sau etichetare. Feedback-ul pe care consilierul îl oferă clientului îi permite acestuia, să-și vadă comportamentul ca într-o oglindă;
- **capacitatea de a exprima sentimente.**

Un consilier eficient, susțin Cormier L., Cormier W., nu se teme să-și exprime liber sentimentele față de alții, inclusiv de clienți. Acest comportament este un semn de autenticitate. Consilierii eficienți sunt acei care „au realizat un echilibru de competență personală și instrumentală”. În acest sens, Gladding S. oferă următoarea listă a calităților consilierului eficient, pe lângă cele deja menționate: a) **competență intelectuală** - dorința și capacitatea de a învăța, precum și ingeniozitatea și gândirea creativă; **vigoare** - consilierii ar trebui să poată fi activi pe tot parcursul sesiunii; b) **flexibilitate** - abilitatea de a adapta acțiunile, satisfăcând nevoile clienților; abilitatea de a oferi asistență - sprijinirea clienților în luarea deciziilor, contribuind la câștigarea speranței și încrederii; c) **prezența bunăvoinței** - dorința de a lucra constructiv în interesul clienților, susținând cu tact independența acestora; d) **încredere în sine** - această calitate cuprinde cunoașterea de sine, inclusiv atitudini, valori și sentimente.

Potrivit lui Трунов Д., se disting următoarele abilități profesionale ale unui consilier:

- abilitatea de a asculta, să-l faci pe client să vorbească despre el însuși;
- capacitatea de a vorbi care include o varietate de abilități verbale și non-verbale (vorbitură corectă gramatical, stăpânirea intonației, capacitatea de a-și exprima pe scurt și ușor gândurile, un vocabular activ mare);
- capacitatea de a accepta un interlocutor include bunăvoința și respectul față de o altă persoană, răbdarea, capacitatea de a lua o poziție diferită, precum și toleranța față de incertitudine;
- capacitatea de a simți starea unei alte persoane include capacitatea de a empatiza, de a percepe subtil interpersonal;
- o atitudine pozitivă față de sinceritate, adică capacitatea de a fi sincer și de a accepta sinceritatea;
- autoînțelegerea include abilitatea de reflecție, auto-observare detașată, încredere în sine, abilități de auto-reabilitare;
- abilități intelectuale;
- deschidere spre experiență nouă, dorința de a face schimb de experiență cu colegii, extinderea cunoștințelor acestora etc. [7, p. 30]

Обозов Н. Н. atrage atenția asupra următoarelor calități ale consilierului:

1. Atitudine fără prejudecăți față de diferențele individuale ale oamenilor;
2. Sensibilitate la starea emoțională a persoanei care se află în apropiere;
3. Plasticitate (dinamism combinat cu flexibilitate). Aceasta înseamnă abilitatea de a trece cu ușurință de la un subiect la altul, de a ieși cu ușurință din impasuri, de a schimba rapid diferite puncte de vedere;
4. Reținere emoțională și toleranță. Aceasta se referă la capacitatea de a evita abaterile nevrotice și subiective în propriile evaluări și comportament;

5. Menținerea unei culturi generale a comportamentului este posibilă numai cu numeroase și variate contacte ale consilierului cu alte persoane;
6. Abilitatea de a-și construi și menține linia de comportament până la capăt. Aceasta înseamnă că, dacă clientul devine nervos și sare de la un subiect la altul, atunci consilierul va fi capabil să readucă conversația la subiectul dat;
7. Disponibilitatea cunoștințelor în domeniul comportamentului posibil al oamenilor în situații de conflict. [5, p. 20]

Mitrofan I. și Nuță A. susțin părerea că consilierul școlar trebuie să dispună de unele caracteristici de personalitate, considerate a fi indispensabile pentru profesia sa cum ar fi:

Identitatea. Consilierii școlari eficienți au propria identitate bine definită. Ei știu cine sunt, ce sunt capabili să devină, ce vor de la viață și ce este esențial. Sunt dispuși să-și reexamineze valorile și scopurile. Nu se gândesc doar la ce așteaptă ceilalți de la ei și se străduiesc să trăiască după anumite standarde interioare.

Respectul și aprecierea. Dincolo de simțul propriei valori și forțe, consilierii școlari pot dăruia ajutor și dragoste. În plus ei sunt capabili să ceară și să primească ajutor de la alții.

Capacitatea de a-și recunoaște și accepta propria putere. Consilierii școlari eficienți se simt adecvat cu ceilalți și le permit altora să fie puternici în prezența lor. Nu-i subapreciază pe ceilalți pentru a resimți putere față de ei și, în același timp, își folosesc puterea în mod sănătos, în beneficiul clienților, evitând, însă, să abuzeze de ea.

Deschiderea la schimbare. Consilierii școlari eficienți sunt deschiși la schimbare, ei având bunăvoința și curajul de a părăsi ceea ce este sigur și cunoscut, atunci când nu sunt satisfăcuți cu ceea ce au sau cu ceea ce sunt.

Extinderea cunoștințelor despre sine și despre alții, realizând că o conștiință limitată înseamnă o libertate limitată. Ei se implică în sarcinile propuse de realitate și nu-și investesc energia în comportamente defensive menite să evite experiența directă.

Capacitatea de a tolera ambiguitatea, deoarece creșterea depinde de abandonarea familiarului și pătrunderea în teritorii necunoscute. Oamenii, care sunt angajați într-un proces de dezvoltare personală, sunt dispuși să accepte un anumit grad de ambiguitate în existența lor. Pe măsură ce își întăresc Eul, ei manifestă mai multă încredere în sine.

Capacitatea de a experimenta și cunoaște lumea clientului. Empatia lor este nonposesivă. Ei sunt conștienți de propriile lor conflicte și, în același timp, au un cadru de referință pentru a se identifica în alții. De asemenea, ei nu-și pierd identitatea prin supraidentificare cu ceilalți.

Orientarea alegerilor spre viață. Alegerile consilierilor școlari eficienți sunt orientate spre viață. Ei sunt anagajați în a trăi din plin și nu acceptă ca evenimentele să-i modeleze pasiv și au o atitudine activă față de viață.

Autenticitatea, sinceritatea și onestitatea. Ei încearcă să fie ceea ce gândesc și simt. De multe ori, ei sunt dispuși să se dezvăluie altora cu un anumit discernământ față de situația și persoana în raport cu care fac acest lucru.

Existența simțului umorului. Consilierii școlari eficienți au simțul umorului. Ei au capacitatea de a privi evenimentele vieții dintr-o perspectivă mai largă și de a nu uita să râdă îndeosebi de propriile slăbiciuni și contradicții. Simțul umorului îi determină pe consilierii școlari să-și vadă problemele și imperfecțiunile dintr-o perspectivă de ansamblu.

Capacitatea de a face greșeli, de a le admite și capacitatea de a învăța din greșeli. Uneori, consilierii școlari fac greșeli, ei sunt dispuși să le admită și să învețe din ele. În același timp, însă, ei nu se supraîncarcă cu învinuiri despre modul în care ar fi putut sau ar fi trebuit să acționeze. *Capacitatea de a se reinventa.* Ei pot revitaliza și recrea relații semnificative din viața lor, pot lua decizii asupra modului în care ar vrea să se producă schimbarea și să lucreze pentru a deveni persoana care le-ar plăcea să devină.

Procesul de consiliere presupune o relație specială între consilier și persoana consiliată. Această relație este bazată pe responsabilitate, confidențialitate, încredere și respect. Întotdeauna procesul de consiliere trebuie să înceapă prin asumarea de către consilier a responsabilității respectării unui sistem de valori și a unor coduri stabilite de către asociațiile profesionale din domeniul consilierii. Sistemul de valori al consilierului se întemeiază pe filosofia și psihologia umanistă, precum și pe coordonatele învățământului centrat pe elev. [4, p. 33]

După Șoitu L., consilierului îi sunt necesare cunoștințe teoretice și practice de consiliere și terapie educațională, științele educației, psihologie, limbă și comunicare, servicii clienți și personal, calculatoare și software, precum și deprinderi sociale, deprinderi utilizate în învățare și deprinderi de rezolvare de probleme cee ace conduce la un profil de interese specific ocupației de tip SIE (social, investigative, întreprinzător). Totodată, exercitarea acestei ocupații presupune seriozitate, exigență și meticulozitate în realizarea sarcinilor, capacitate de comunicare, echilibru emoțional, toleranță, sensibilitate la sentimentele celui alt, spirit analitic/sintetic, creativitate, flexibilitate și simțul umorului.

Atributele importante pe care trebuie să le prezinte consilierul, după Baban A., sunt:

Acceptarea necondiționată - atitudinea de recunoaștere a demnității și valorii personale ale elevilor, cu calitățile și defectele lor, cu atitudinile pozitive și negative, cu interesele constructive și stările pe care le au, cu gândurile, trăirile și comportamentele lor, dar fără a critica, judeca sau controla și mai ales fără a condiționa aprecierea. Acceptarea necondiționată a persoanei consiliate este premisa fundamentală a procesului de dezvoltare personală și de optimizare a acesteia. Acceptarea necondiționată nu este însă echivalentă cu aprobarea oricărei atitudini sau a oricărui comportament, cu neutralitatea sau ignorarea sau cu simpatia și toleranța. De asemenea, acceptarea unei persoane nu presupune nici aprobarea și nici dezaprobarea a ceea ce spune sau simte persoana. Este vorba de acceptarea modului în care persoana simte sau crede într-un fel diferit de ceilalți;

Empatia - capacitatea individului de a se transpune în locul altei persoane. Această capacitate este identică cu identificarea individului cu o altă persoană, situație acesta preia modul ei de gândire, modul ei de relaționare atitudinală, emoțională și comportamentală. Prin urmare, empatia este capacitatea de a înțelege modul în care gândește, simte și se comportă o altă persoană. Un indicator important al empatiei este sentimentul persoanei consiliate că este înțeleasă și acceptată. Empatia nu trebuie confundată cu mila sau cu compasiunea față de o altă persoană aflată în dificultate. Această atitudine înseamnă a fi alături de persoana respectivă, atitudine care facilitează exprimarea emoțiilor, convingerilor și valorilor, ea îmbunătățind comunicarea dintre consilier și persoana consiliată;

Congruența - atitudine care se referă la concordanța dintre comportamentul consilierului și convingerile, emoțiile și valorile sale personale. Cu alte cuvinte, congruența este atitudinea consilierului care definește autenticitatea comportamentului său. Consilierul nu trebuie să

exprime convingeri și idei în care el nu crede cu adevărat. Decalajul între ceea ce simte sau gândește consilierul se va transpune în manieră falsă de exprimare sau de comportament, care este ușor sesizabilă de către persoana consiliată. Congruența este generată de acordul existent între convingerea, trăirea emoțională și exprimarea verbală și nonverbală a consilierului. Lipsa de autenticitate a comportamentului consilierului duce la pierderea relației de încredere cu persoana consiliată;

Colaborarea - abilitatea de a implica persoana sau grupul de persoane (clasa de elevi sau grupul de consiliere) în deciziile de dezvoltare personală. Relația de consiliere este o relație de respect și parteneriat și de transmitere de informații așa cum se întâmplă în procesul educațional. Rolul principal al consilierului școlar este acela de a-l sprijini pe cel consiliat (elev, părinte, profesor) ca să găsească cele mai relevante informații pentru ca acesta să poată lua decizii responsabile. Consilierul școlar nu oferă soluții de rezolvare pentru problemele elevilor, profesorilor și părinților, el este un catalizator și un facilitator al procesului de dezvoltare personală a copilului, sprijinind astfel pe cei consiliați să găsească singuri soluții la problemele cu care se confruntă;

Gândirea pozitivă - consilierea, întemeiată pe filosofia și psihologia umanistă, concepe omul drept o ființă pozitivă, care poate fi ajutată să-și îmbunătățească aspectele sale mai puțin dezvoltate. Într-o asemenea perspectivă, activitatea de consiliere școlară trebuie focalizată pe imaginea de sine a persoanei consiliate, pe dezvoltarea respectului de sine și a responsabilității personale.

Responsabilitatea - respectarea principiilor de bază ale consilierii, prin prevenirea utilizării greșite a cunoștințelor și metodelor de consiliere și prin evitarea oricărei acțiuni care interferează cu starea de bine a celor consiliați. [1, p. 21]

Referindu-se la structura și personalitatea consilierului, Dimitriu-Tiron E. enumeră un șir de trăsături bio-psiho-socio-culturale: caracterul sintetic, echilibrul nervos, nevoia fundamentală de a ajuta, inteligența interpersonală (conform inteligențelor multiple a lui Gardner H.), interesele de cunoaștere, umanismul, iar atitudinile favorizante pentru activitatea de consiliere, sunt:

- *receptivitatea* - chiar dacă consilierul este introvert, ca profesionist, se deschide în mod autentic către celălalt, către ajutorul așteptat de la el, către problemele sale educaționale.
- *comprehensiunea* - atitudinea de înțelegere non-verbală, verbală, dinamică a consiliatului.
- *autenticitatea* - atitudinea acestuia de sinceritate, de a fi el însuși și în același timp „oglinda” consiliatului.
- *permisivitatea* - atitudinea consilierului de a acorda atâta libertate consiliatului câtă acesta poate accepta și folosi cu scopul creșterii independenței comportamentului și personalității sale, dar și ca relație consilier-consiliat care se desfășoară în limitele moralității, ale respectului reciproc și ale eficienței activității.
- *maturitatea* - ca atitudine în procesul de consiliere se referă la capacitatea de a participa la acțiunea de orientare și modelare a unei alte persoane fără a-ți proiecta propria personalitate asupra acesteia; puterea de a trăi și a comunica sentimente autentice și de a reflecta sentimentele autentice ale consiliatului; stabilitatea și securitatea afectivă a consilierului. [3, p. 204]

În concluzie, competențele și atributele consilierului școlar se definesc ca fiind acel ansamblu de cunoștințe, abilități și atitudini necesare pentru a îndeplini cu succes activitatea de consiliere. Pregătirea consilierului școlar presupune asimilarea unor reperi teoretice și aplicative din mai multe domenii cum ar fi: psihologia dezvoltării, psihologia personalității, psihologia socială, psihologia sănătății, psihologia cognitivă și autocunoașterii, teorii/tehnicile de consiliere iar calitățile unui consilier eficient coincid cu trăsăturile unei persoane de succes.

BIBLIOGRAFIE

1. BABAN, A. Consiliere educațională, Cluj Napoca: Ardealul, 2001. 21 p.
2. Codul Educației al Republicii Moldova. Nr. 152 din 17 iulie 2014. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 319-324 (4958-4963). 13 p.
3. DIMITRIU-TIRON, E. Consiliere educațională, Iași: Institutul European, 2005. 204 p.
4. MITROFAN, I.; NUȚĂ A. Consilierea psihologică. Cine, ce și cum? București: SPER, 2011. 33 p.
5. ЕЛИЗАРОВ, А.Н. Основы индивидуального и семейного психологического консультирования: Учебное пособие. – М.: «Ось–89», 2003. 20 с.
6. КОЧЮНАС, Р. Основы психологического консультирования, Вильнюс М.: Академический проект, 1999. 16 с.
7. СТЕПАНОВА, Л. Г. Психологическое консультирование, Минск: УП Издательство «Вышэйшая школа», 2017. 30 с.
8. PATTERSON, C. H. Do we need multicultural counseling competencies In: Jurnal of Mental Health Counseling Volume 26, Number 1, January, 2004. 67 p.